

Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, jedina visokoškolska institucija za školovanje profesionalnih etnologa-antropologa u Srbiji, prošlo je početkom XXI veka kroz niz organizacionih i koncepcijskih promena. Sveobuhvatnost i dubina tih reformi, a posebno stil kojim su one sprovedene, svedoče o visokom nivou razvijenosti društveno-humanističkih nauka u Srbiji. Visok civilizacijski nivo na kojem su nepartizanskim sredstvima sprovedene potpune reforme na Odeljenju, kao reformskom motoru Filozofskog fakulteta u Beogradu, svedoče da naše društvo raspolaže (mada ih očigledno nedovoljno koristi) visokim dometima viševjekovnog razvoja humanističke kulture. Dok će čitaoci zainteresovani za istorijat Odeljenja relevantne informacije pronaći u sadržajnim osvrtima i obraćanjima njegovih upravnika i viđenijih profesora¹, ovde mi je namera da pružim

---

¹ Барјактаровић, Мирко (1963) Катедра за етнологију, у: Сто година Филозофског факултета. Београд: Филозофски факултет; Влаховић, Петар (1979) Развој етнологије на Филозофском факултету у Београду од оснивања до другог светског рата. ГЕИ САНУ XXVIII, 9-19; Павковић, Никола, Душан Вандић и Иван Ковачевић (1988) Aspirations and Directions of the Development of Ethnology in the Socialist Republic of Serbia (1945-1983). *Etnološki pregled* 23/24: 5-16; Ковачевић, Иван (1990) Почети наставе етнологије (етнографије) на Великој школи. Зборник Филозофског факултета у Београду, 123-127; Павковић, Никола Ф. (1990) Одељење за етнологију (историјски преглед 1963-1988. године). *Зборник Филозофског факултета у Београду* „150 година Филозофског факултета“, 385-402; Павковић, Никола Ф. (1990) Одељење за етнологију и антропологију, у: Филозофски факултет 1838-1998 – Период 1963-1998. Београд: Универзитет у Београду; Ковачевић, Иван (2005) Iz etnologije u antropologiju - srpska etnologija u poslednje tri decenije 1975-2005. у: Radojčić D. (ur.) Etnologija i antropologija - stanje i perspektive, Zbornik, Beograd: Etnografski institut SANU, 11-19; Kovač, Senka i Vera Vasiljević (2005) Reforma planova i programa na Filozofskom fakultetu u Beogradu: ročetna iskustva, у: Visoko obrazovanje u Srbiji na putu ka Evropi četiri godine kasnije (prir. Aljoša Mimica i Zoran Grac). Beograd : Alternativna akademska obrazovna mreža, 61-63; С. Наумовић, Национализација националне науке? Политика етнологије/антропологије у Србији и Хрватској током прве половине деведесетих година двадесетог века, у С. Ковач (ур.), Проблеми културног идентитета становништва савремене Србије, Београд, 2005. 39.; Žikić, Војан (2008) Escape from Ethnos, Tradition in Transition, and the Battle for Anthropology. Restructuring the Curriculum in Belgrade Academia. *Studia ethnologica Croatica*, 20, 1: 127-147

kratak uvid u kontinuiranu transformaciju nastavnih planova, odvijanje naučnih projekata i naučnoistraživačkog rada uopšte, obnavljanje i pokretanje časopisa, rad na razvoju nastavnog i naučnoistraživačkog podmlatka, obnavljanje serija zbornika i monografija, međunarodnu saradnju, a posebno „politiku kuće“ tokom poslednjih nekoliko godina.

Nastavni planovi na Odeljenju u kontinuiranoj su transformaciji od 2002. godine. Nastavni planovi odn. studijski programi (čija se transformacija i u sadržinskom smislu može pratiti na internet prezentaciji Filozofskog fakulteta, www.f.bg.ac.rs) kritički su analizirani, revidirani i prilagođavani, strateški odmereno i funkcionalno, posebno 2004., 2006 i 2008. godine. Više detalja o transformaciji studijskih programa i njihovom prilagođavanju kako evropskim i globalnim standardima, tako i društvenim potrebama i tržištu rada u Srbiji, moguće je dobiti od sekretara Odeljenja, gospođe Milene Komarčić (ea@f.bg.ac.rs). O kvalitetu te transformacije i uspešnoj primeni struke u lokalnom kontekstu, posebno pri kontekstualnom prilagođavanju standarda objedinjenih terminom „Bolonjski proces“, govori gotovo stoprocentna prolaznost naših studenata na poslediplomskim programima i stipendijama širom EU. Takva transformacija bila je kontekstualno omogućena primenom antropologije na samu disciplinu, posebno na procese kulturne promene u sferi nauke i obrazovanja, putem refleksivne rekontekstualizacije ciljeva i smisla nauke o kulturi i identitetu u društvu u permanentnoj tranziciji. Infrastrukturu humanih resursa tako ozbiljnog zahvata predstavljala je činjenica da Odeljenje u ovom trenutku čini 14 doktora nauka, što je najveći broj u njegovoj dugoj istoriji.² S tim u vezi, Odeljenje je 2006. godine svečano i radno obeležilo dva važna jubileja: 125 godina od uvođenja etnologije u visokoškolsku nastavu, i 100 godina Seminarara za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

---

² Ova činjenica kojom se ponosimo praćena je izvesnim problemom – Odeljenje će u narednih godinu-dve ostati bez asistenata. S obzirom na to da sistem organizacije i finansiranja visokog obrazovanja i nauke u Srbiji još uvek nije opremljen efikasnom strategijom i konkretnim rešenjima za premošćavanje generacijskog jaza i stvaranja mogućnosti da nastavni i naučnoistraživački podmladak dobije podsticaj, motivaciju i perspektivu za planiranje svog života i rada u zemlji, u toku su nastojanja da se stipendiranje poslediplomskih i doktorskih studija poveže sa aktivnim učešćem stipendista u nastavi i naučnoistraživačkim projektima na Odeljenju. Imajući na umu potrebu za kontinuiranim i kvalitetnim uvođenjem podmlatka u struku, Odeljenje bilo kroz pojedinačni rad nastavnika i saradnika sa studentima u terenskoj praksi, bilo kroz aktivno podržavanje i saradnju sa Seminarom Sociokulturna antropologija u Istraživačkoj stanici Petnica i Klubom studenata etnologije i antropologije, nastoji da obezbedi što širi i što stabilniji okvir saradnje i normalne međugeneracijske komunikacije.

Naučnoistraživački rad na Odeljenju, osim u obaveznoj funkciji razvoja nastavnih aktivnosti, organizovan je kroz projekte koje finansira Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja republike Srbije. U ovom Milenijumu, na Odeljenju je već realizovan projekat „Problemi kulturnog identiteta stanovništva savremene Srbije“, pod rukovodstvom pok. profesora Dušana Bandića i potom prof. Senke Kovač. Projekat je rezultovao brojnim naučnim člancima i istoimenim zbornikom. Trenutno, na Odeljenju su istraživanja organizovana, a istraživači funkcionalno podeljeni, u dva projekta: „Antropologija u 20. veku“, pod rukovodstvom upravnika Odeljenja prof. Ivana Kovačevića (na projektu saraduju prof. Senka Kovač i docenti Dragana Antonijević, Zorica Ivanović i Miloš Milenković), i „Kulturni identiteti u procesima evropskih integracija i regionalizacije“, pod rukovodstvom prof. Bojana Žikića (na projektu saraduju prof. Branko Ćupurdija i Vesna Vučinić, docenti Lidija Radulović, Ildiko Erdei, Saša Nedeljković, Slobodan Naumović, Vladimir Ribić, Danijel Sinani i asistentkinje Gordana Gorunović i Danijela Velimirović). Projekti su do sada od strane recenzenata ocenjeni najvišim ocenama, a veoma veliki broj istraživača je u radu na njima zavređeo „A“ i visoku „B“ kategoriju u klasifikaciji Ministarstva nauke. Kompletnu bibliografiju članova Odeljenja i savete u vezi sa korišćenjem obimnih resursa naše biblioteke i živom razmenom sa bibliotekama srodnih odeljenja u regionu i šire, moguće je dobiti od naših bibliotekara, Ljubiše Stojanovića i Jasne Mijailović (bea@f.bg.ac.rs).

U organizaciji Odeljenja, na Filozofskom fakultetu u Beogradu su tokom poslednjih godina održane tri naučne konferencije: Antropologija savremenosti (2006), Antropologija postsocijalizma (2007) i Strukturalna antropologija danas – u čast Kloda Levi-Strosa (2008). Održavanje svih konferencija, kao i objavljivanje saopštenja ili članaka nastalih na osnovu njih, pomoglo je Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, na čemu se svesrdno zahvaljujem.

Izdavačka delatnost Odeljenja doživljava pravi zamah od 2006. godine. Te godine obnovljeno je izlaženje odeljenskog časopisa *Etnoantropološki problemi* (koji uređuje doc. Antonijević), pokrenut je časopis centra za etnološka i antropološka istraživanja Antropologija (urednik prof. Žikić), godinu dana ranije obnovljeno je izlaženje edicije *Etnoantropološki problemi – Zbornici* (urednica prof. Kovač), a u planu je i obnavljanje edicije *Etnoantropološki problemi – Monografije*, a neprekidno od 2001. godine Odeljenje saraduje na ediciji zbornika i monografija *Etnološka biblioteka* u saradnji sa Srpskim genealoškim centrom iz Beograda.

Organizacija međunarodne saradnje članova Odeljenja rukovodi se za disciplinu inače karakterističnom demokratskošću, imajući u vidu veoma

široku raznovrsnost naših pod-disciplina, teorijskih zaleđa i metodoloških navika, kao i solidnom uronjenošću u akademsku projektnu kulturu. Na Fakultetu je 2005. godine prof. Vesna Vučinić-Nešković sa saradnicima organizovala međunarodnu konferenciju Međunarodnog udruženja za antropologiju Jugoistočne Evrope (International Association for Southeast European Anthropology) *Urban Life and in Southeastern Europe* (prof. Vučinić-Nešković je u periodu 2005-7 bila i predsednica Udruženja). Brojni članovi Odeljenja aktivno su uključeni bilo u međudržavne, bilo u među-institucionalne projekte, a posebna pažnja se pridaje obnovi i učvršćivanju saradnje sa katedrama u regionu.

Članovi Odeljenja aktivno su uključeni – a neretko su i inicijatori i realizatori – mudre i postepene transformacije Filozofskog fakulteta u savremenu visokoobrazovnu instituciju: Prof. Kovač je bila prodekan za nastavu Fakulteta (2004-6) dok je prof. Žikić aktuelni predsednik Saveta Fakulteta. Kontinuirano sučeljavanje i pregovaranje sa često sumanutim i autodestruktivnim vizijama revolucionarnih reformatora, ali i prilagođavanje smislenih reformskih rešenja tradicionalno konzervativnoj akademskoj kulturi, neprekidna je aktivnost brojnih članova Odeljenja u različitim fakultetskim i univerzitetskim telima - prof. Kovačević je Potpredsednik Veća naučne oblasti društvenih i humanističkih nauka Univerziteta u Beogradu i član Matičnog odbora za istoriju, arheologiju, etnologiju i istoriju umetnosti Ministarstva nauke.

Odeljenje je na prelazu milenijuma usvajanjem mudrog predloga tadašnjeg upravnika pok. profesora Dušana Bandića strateški očuvalo dualizam naziva, u nameri da očuva *etnološko poreklo antropologije* u Srbiji, i jasnu razliku jezgra discipline od antropogeografskih, fizičko-antropoloških, dijalektoloških, karakteroloških, filozofsko-antropoloških, sociološko-antropoloških i teološko-antropoloških varijanti, takođe prisutnih u domaćoj naučnoj i pseudo-naučnoj javnosti. Činjenicu da odeljenje nije samo čuvalo puke nazive pokazuje sada već višedecenijska transformacija Odeljenja, njegovih nastavnih kadrova, nastavnih planova, naučnoistraživačkih projekata i naučne produkcije, iz nekritičkog „čuvara nacionalnog identiteta“ i „nacionalne nauke“ u kritički koncipiranu i realizovanu etnološku i sociokulturno antropološku analizu društvene stvarnosti i kulturne raznovrsnosti Srbije pokazuje da nije samo ispunjavalo puke nazive. Odeljenje se kontinuiranim radom i gotovo konsenzusom opredelilo za praćenje i podizanje kvaliteta, rad na obezbeđivanju stabilnog finansiranja i realizacije naučnoistraživačkih projekata, rad na razvoju nastavnog i naučnoistraživačkog podmlatka, ali i za vidljivost, javnu prepoznatljivost i primenu dometa etnoloških i antropoloških analiza u društvenim aktivnostima.

O stabilnom putu i predanom angažmanu na profesionalizaciji i javnoj prepoznatljivosti obrazovnog profila etnolog-antropolog, diplomirani etnolog-antropolog – master i doktor etnologije-antropologije, svedoče kako pomenuta dinamična produkcija (obnavljanje časopisa Etnoantropološki problemi, pokretanje časopisa Antropologija, kontinuirano), tako i živa i kvalitetna saradnja Odeljenja sa drugim viđenijim institucijama struke u zemlji, posebno sa Etnografskim institutom SANU i Etnografskim muzejom u Beogradu. Koordinisani rad na prepoznatljivosti i javnom priznanju činjenice da etnolozi i antropolozi nisu samo nekritički „čuvari“ već i profesionalni analitičari materijalne i nematerijalne kulturne baštine, da svoja zaposlenja nalaze u medijima, državnoj upravi, institucijama civilnog društva, ali i naučnoistraživačkim institucijama tradicionalno orijentisanim na društveno prepoznatljivije discipline, kontekstualizovan je aktuelnim „naučnim i kulturnim ratom“ koji društveno-humanistička naučna/civilizacijska zajednica u Srbiji danas vodi za svoj opstanak.

Pokušaji da se discipline orijentisane na čuvanje/proučavanje identiteta (bili oni tradicionalni ili moderni, narodski ili urbani), posebno društveno-humanističke nauke, danas obrišu revizorskim perom, a da se kvalitet rezultata našeg rada određuje primitivnim metodologijama koje naučni rad tretiraju kao popularnu kulturu (poput scijentometrije) bez uvida u civilizacijski smisao postojanja i viševjekovnog razvoja humanističke kulture, posebno onih disciplina koji sekularnu državu, ljudska prava i fundamentalne slobode čuvaju kao poslednja brana pred mračnjaštvom populističke pseudo-nauke, vidovnjaštva i anti-modernih resursa sopstva, zahtevaju dalji napor struke čemu, verujem, značajno doprinosi i ponovno pokretanje rada Etnološkog i antropološkog društva Srbije i njegovog glasila, koje posle višegodišnje pauze imate priliku da čitate.

Miloš Milenković

Центар за етнолошка и антрополошка истраживања Филозофског факултета у Београду (ЦЕАИ)

ЦЕАИ представља најмлађу етнолошко-антрополошку институцију у Србији. Основан је 1987. године, под именом Центар за етнолошка истраживања, као део тадашњег Одељења за етнологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Променом имена Одељења, у оно које важи и данас, Центар добија своје данашње име, такође, а од 1990. године води се као посебна факултетска научна (некада: научноистраживачка) јединица. Центром су руководили